

տանգաւոր օգնականն դեռ իր երկիրն էր. որ և վասակայ աղջիկը կին առաւ և աներով իշխանութիւնը սկսաւ նուաճել. Սիւնեաց Բաղք գաւառին կտրիճներն ոտք ելան, բայց բաւական չեղան դէմ կենալու այն բռնաւորին, որ քսան տարի ամիրապետաց տէրութիւնը սասանեցուց, և իրեն ետեւ ընկնողներէն 150,000 մարդ ջարդեց. հոս այլ շատ կոտորածներ ընելով տիրեց բուն Սիւնեաց տէրութեան. անկէ անցաւ (827) Սեանայ ծովուն եզերքը իշխող Հայկազն Սիւնեաց երկիրը, հոս այլ 15,000 մարդ կոտորեց, և տաան տարի այլ այս կողմերը և հարաւային Հայոց ամուր տեղումքը ընկնալով խալիփա յին խաւրած շատ զօրավարները ջարդով յետ դարձուց. մեծ վարձք խոստացած էր զինքը սպաննողին կամ բռնողին. որ և տրուեցաւ քաջ Հայ-Աղուան երիտասարդ իշխանի մը, Սահլի Սմբատեան, որ նախ իր հայրենեաց Աղուանից, այսինքն Արցախ և Ուտի նահանգաց Հայոց՝ ասպատակները ջնջեց, յետոյ ամիրապետին խաւրած Աֆշին զօրավարին յորդորմամբ՝ Բաբանայ ետեւէն ընկաւ, վերջապէս բռնեց (837) այն զարհուրելի բռնաւորը, և առաւ վարձք 660,000 ֆրանգի չափ: Այս այն կտրիճն է՝ զոր յետ իբր քսան տարւոյ ուրիշ մեծամեծ իշխանաց հետ Բուղա խաւրեց առ ամիրապետն ՚ի Բաբելոն:

Այս պատերազմերու մէջ Սմբատ ըստ պարապետն և իր որդին Աշոտ այլ մասն ունէին. — Մեր հիմայ ունեցած պատմիչքն չեն յիշեր. բայց այսչափ կ'իմացնեն՝ որ Սմբատ ոչ միայն քաղաքական վարչութեան և շինութեան կրթեց իր անդրանիկը, այլ և սպարապետութեան, բանակաց առաջնորդելու. և հօրը յաջորդելէն առաջ այլ, շատ քաջութիւններ ըրած ըլլալը և զանոնք իր համշիրակին (Շապհոյ) ՚ի գիր անցրնելը՝ կու յիշէ ժամանակակիցն և ականատես Թովհանէս կաթողիկոս. և հարկ է թէ գոնէ Բուղայի գալէն առաջ տասը տարին այնպիսի գործովք անցուցած ըլլայ թէ ՚ի Հայս և թէ Կովկասու կողմերը. իսկ խաղաղութեան ատենն այլ շինութեանց պարապելով ՚ի հինն Երազգաւորս՝ որ և Շիրակաւան (Պաշ-Շէօրէկէլ), որ իրենց գահանիստ տեղն էր, պալատէն զատ՝ Սմբատ մեծ և փառահեղ եկեղեցի մ'այլ շինեց (838)¹ Ամենափրկիչ անուն, բարձրաբերձ գմբեթաւ, որ հիմայ կործանած է. բայց եկեղեցին իր չորս անսիւն կամարաց վրայ բարձրացեալ կեցած է, թէպէտ և այն այլ Սմբատէն երկու դար ետեւ նորոգեալ:

Շարունակի

Հ. Ղ. Վ. Ա.

Ա Ռ Ա Ի Օ Տ

Մինչ արեգակն, յուշ այն ըստէպ լինի ինձ,
ի ծագ ժայռին գայր երեւէր ի յելից,
Զարթուցանել զաշխարհ լրոին անբարբառ,
Պրճնեալ ըզբնաւս յերանգ զըւարթ եւ պայծառ
Զոր երեկոյն յափըշտակեալն էր ՚ի բաց,
Յանփառունակս եւ իմ ելեալ ի մահճաց,

1. Ոմանք մեր Աշոտոյ որդին Սմբատը համարին այս եկեղեցւոյ շինող. բայց իր շինածն ուրիշ

եկեղեցի էր պալատին մօտ, որ թերեւ հիմայ քանի մը աւերակ մնացեալ եկեղեցեաց մէկն ըլլայ:

Յողջոյն նորին ընթանայի փութապէս,
Եւ կառուցեալ զակն հայէի, իբր անտես
Անդր ի հեռուստ՝ անտի բըլրոյն կացեալ դեռ՝
Ըզբարձրաբերձ սարս ի խարտեաշ ներկանէր .
Իբր յամրընթաց ապա սահէր լոյսն ի վայր ,
Ծիրաներփեալ զկողս եւ թիկունս առապար ,
Եւ ծաւալեալ գայր երեսացս առաջի ,
Ում ես լերինն յոտս ըսպասեալ մընայի :
Յայնժամ երկիր ի խոնաւուտ իւր ծոցոյն
Ի թեւս հողմոց առաւօտին մեղմագոյն
Վերառաքէր բուրմունս անոյշ բարդ ի բարդ .
Անդ սիգապանծ եւ ժրմտելով բարեգուարթ
Յիւրն ի բարիս ոսկեճաճանշ արփենին ,
Ընդ քաղցրաբոյր վերածըխեալ գոլոշին
Գնայր ի ցօղել ըզծամս հերացն աստուածեան ,
Եւ ի գեղգեղ նուագացն հաւուց զուգաձայն
Եւ ի գովեստ համագոյից՝ վեհապանծ
Յերկնից կապոյտ վարէր զանիւս իւր կառաց :

Առ զովարար յայնժամ եզերբ վըտակի
Ի դալարւոյն անդորրացեալ հանգչէի ,
Որ ամբառնայր շուրջանակի սօս եւ թաւ ,
Եւ բովանդակ գողցես ծածկէր զիս բընաւ . .
Եւ մերթ յորսայս նըկատէի ըզնըսեմ
Կախեալ մայրիս յընդդիմակաց ի ժայռէն ,
Ըզծուի բըլրոց , եւ յանդիման լայնածիր
Սպիտակացեալ զանկոխն յանդեայց աստ անդ ցիր .
Մերթ կողմանեալ հուպ առ կարկաջ վըտակին ,
Ակընկառոյց կայի ընդ ամպս եթերին ,
Որ ցոլացեալ հերձանէին ի գողդոջ ,
Թափանցականք ի ջինջ ալեացն հայելոջ :
Ապա յագեալ ի տեսլենէն անուշակ ,
Ընդ մացառուտս՝ ինձ ի մահիճ եւ պըսակ՝
Ջաչս յառէի , եւ մըտադիր եւ լըռիկ
Նըկատէի ուշիւ զաշխարհն ըզմանրիկ
Որ դալարեացն ըզծըղօտիւք խըլըրտի ,
Եւ ըզճըճեաց պէս պէս պատեան գեղանի ,
Ըզբընութիւն եւ զբոյս բարուց զանազան :
Կէպք փախըստեայ յերկայն ի շար խուռներամ

Ստանձնեալք զաւար երթեւեկեն ընդ ուղին .
կէպր կեան միտոյն . ոմն հանդիպեալ մրտերմին
Եւ յընթացից ճանապարհին առեալ զկայ ,
Թըւի ճառել ըզմեծամեծս ընդ նըմայ .
Է որ ըզհիւթ եւ զցօլ ծըծէ ըզծաղկանց .
Այլ դք կազի ընդ ոսոխին զիրաւանց .
Ընդ հուպ եկեալ ի մարտ կըռուոյ տան գուպար ,
Եւ պատատեալք խառն յանկարծոյն ընդ իրեար
Թափ ընդ տերեւն հոսեալ ի վայր անկանին ,
Ոչ պակասէ կորով ի լանջան՝ անձկագին ,
Միտք նախատես , խորհուրդ եւ սէր եւ մախանք :
Որ ի նոսա քաղցրահամբոյրքն եւ զըթածք ,
Տան ձեռն ի պէտս , որով յոյժ լաւք քան ըզմարդ՝
Որ եւ տընանկ եղբօրն իսկ եւս ածէ մարտ :
Իսկ այլք ապա բուսով բարուցն ինքնակիր
Հաստեալք ի նենգ խարդաւանաց ու ի նախճիր ,
Մահուամբ այլոց ձըգեն ըզկեանս , եւ ըստէպ
Խորագիտին , որպէս առ մեզ լինի դէպ ,
Կամ թէ հզօրին յաղթանակեն իրաւունք :

Մոնդի .

ԹԱՐԳՐ . Է . ՍԱԾ . ԿԱՅՍԵՐԵԱՆ

Ա Ղ Ա Ի Ն Ի

Քիչ ատենէն սկսաւ Գորսիգան երև-
նալ . նաւապետը ծովափանց գլխաւոր
տեղեաց անունները կ'ըսէր , որոնց թէ-
պէտ ամէնքն անծանօթ էին լիւղիոյ ,
բայց կ'ախորժէր լսել . իրօք շատ ձանձ-
րանալի է այն տեսարանն որուն անու-
նը չես գիտեր : Երբեմն հազարապետին
գիտակովն ափանց վրայ կղզեցիք կը
տեսնուէին՝ սև չուխայ հագած , ձեռքեր-
նին երկայն հրացան , որ պզտի ձիերու
վրայ հեծած՝ զառիվայրերու վրայ կը

վազցընէին : Լիւղիա անոնցմէ ամէն
մէկն աւազակ մը կը համարէր , կամ
հօրը մահուան վրէժխնդիր որդի մը .
բայց Օրսոյ կ'ըսէր որ մօտի գեղին բնա-
կիչներէն էին և իրենց գործոց համար
ճամբայ կ'ընէին . և թէ հարկի համար
չէր զէնք գործածեմին՝ հապա վայել-
չութեան համար . ինչպէս որ ժամանա-
կիս թեթևսոյլիկները զարդարուն դա-
ւազան ձեռուրնին առած դուրս կ'ելլեն :

Երեքօրեայ ճանապարհորդութենէ
ետքը՝ Սանկիւնէր կղզւոյն առջին հա-
սաւ նաւը , և Այաչիոյի ծոցին սքան-
չելի տեւքը ճանապարհորդաց աչքին
առջև բացուեցաւ : Իրաւամբ նէապոլ-
սոյ խորշին կը նմանցընեն զանիկայ .